

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА І АРХІТЕКТУРИ

Сидоренко Андрій Вікторович

УДК 75.03(=161.2):061.2:7]АРМУ](09)(043.3)

**ФОРМУВАННЯ АРМУ В КИЇВСЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ ІНСТИТУТІ
ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЖИВОПИС УКРАЇНСЬКОГО МОДЕРНІЗМУ**

17.00.05 — образотворче мистецтво

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства

КИЇВ — 2021

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Роботу виконано в Інституті проблем сучасного мистецтва НАМ України, м. Київ.

Науковий керівник: доктор мистецтвознавства, професор
Федорук Олександр Касьянович,
завідувач кафедри мистецтвознавчої експертизи,
Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв

Офіційні опоненти: доктор мистецтвознавства, професор
Кара-Васильєва Тетяна Валеріївна,
завідувач відділу образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва,
Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського

кандидат мистецтвознавства, доцент
Мельникова Уляна Петрівна,
доцент кафедри графіки,
Харківська державна академія дизайну і мистецтв

Захист дисертації відбудеться 11 травня 2021 р. об 11.00 на засіданні Спеціалізованої вченої ради К 26.103.02 Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури за адресою: 04053, м. Київ, Вознесеньський узвіз, 20.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури за адресою: 04053, м. Київ, Вознесеньський узвіз, 20.

Автореферат розіслано 7 квітня 2021 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат мистецтвознавства, доцент

Н. Ю. Белічко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Історія української культури сповнена фундаментальних зрушень: від консерватизму до оновлення, від занепаду до піднесення. Але попри війни, репресії та Голодомор, Україна як держава відбулася, тож сьогодні перед науковцями постало завдання реконструювати її історію без ідеологічних кліше і фальсифікацій, насаджуваних ворожими до неї політичними елітами.

На сучасному етапі розвитку України реалізовано регіональні й міжнародні виставкові проекти, конференції, обговорення та дослідницькі праці, присвячені українському модернізму першої третини ХХ століття. Значним досягненням можна назвати проведення таких виставок, як «Перехрестя: Український модернізм 1910–1930», «Спецфонд 1937–1939», «Олександр Богомазов: творча лабораторія» в НХМУ; «Іван Падалка» в НАОМА; «Бойчукізм. Проект великого стилю» у НКММК «Мистецький арсенал»; «Авангард. У пошуках четвертого виміру» в ЦСМ «М17».

Заходи періоду незалежної України засвідчили значний інтерес наукової та творчої спільнот до історії українського модернізму й актуальність таких проектів у майбутньому, адже вони дають поштовх до глибокого переосмислення значення українського мистецтва в межах світових культурних рухів.

Водночас, дослідження з окресленої проблематики відбуваються нерівномірно, зокрема, подальшої уваги науковців потребує діяльність найбільшого мистецького об'єднання українського модернізму — Асоціації революційного мистецтва України (АРМУ).

Особливість АРМУ полягає в тому, що це перше мистецьке об'єднання модерністів 1920-х рр., яке чітко декларувало свою належність до українського мистецтва не лише у своїй назві, а й у програмних текстах її провідних діячів. Найбільші філії АРМУ були в Києві, Харкові, Одесі та Дніпропетровську. Серед членів АРМУ — О. Богомазов, М. Бойчук, П. Голуб'ятников, В. Єрмілов, В. Меллер, В. Пальмов, В. Татлін та багато інших митців.

Стрімкий успіх АРМУ в багатьох аспектах визначила участь у його заснуванні ректора та викладачів Київського художнього інституту (КХІ). Однак саме історичний зв'язок АРМУ із КХІ, який вплинув на характер мистецьких пошуків у живописі українського модернізму другої половини 1920-х — початку 1930-х рр. сьогодні недостатньо досліджений та висвітлений, а тому потребує окремого комплексного опрацювання на ґрунті сучасних наукових праць, матеріалів з архівних фондів Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури (НАОМА), Національного художнього музею України (НХМУ) та Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України (ЦДАМЛМ України), що й зумовило актуальність і вибір теми дослідження.

Тематичні межі цієї дисертації охоплюють формування спільноти АРМУ в КХІ та її вплив на живопис українського модернізму другої пол. 1920-х — поч.

1930-х рр., що дає змогу не лише розглянути історію АРМУ, а й дослідити творчість окремих її митців.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами. Дисертаційне дослідження узгоджено з науковою темою Інституту проблем сучасного мистецтва НАМ України «Спадщина українського мистецтва у контексті культури ХХ століття» (реєстр. № 0115U006910).

Метою роботи є дослідження історії формування спільноти АРМУ в КХІ та її значення в розвитку живопису українського модернізму другої половини 1920-х – початку 1930-х рр.

Для досягнення основної мети необхідно розв'язати такі **завдання**:

- проаналізувати літературні та архівні джерела за заявленою проблематикою, визначити ступінь її вивченості;
- висвітлити історію першого державного закладу вищої художньої освіти в Україні (1917–1930);
- простежити культурно-політичні трансформації (1917–1932): від Лютневої революції до ліквідації всіх літературно-мистецьких об'єднань в СРСР;
- охарактеризувати історичні обставини формування АРМУ за участю ректора, викладачів та студентів КХІ;
- виявити роль АРМУ в історичних процесах 1920-х — початку 1930-х рр., визначити її провідних митців;
- проаналізувати творчі та педагогічні засади провідних митців АРМУ, які викладали в КХІ та найбільше вплинули на живопис українського модернізму;
- сформулювати науково обґрунтовану оцінку історичного значення АРМУ для розуміння діалектики традицій та інновацій в образотворчому мистецтві минулого та сучасності.

Об'єкт дослідження — історичний зв'язок АРМУ з КХІ та його значення в розвитку українського мистецтва.

Предмет дослідження — формування спільноти АРМУ в КХІ та її вплив на живопис українського модернізму.

Методи дослідження. *Історико-генетичний* і *хронологічний* методи дали змогу простежити культурно-політичні трансформації 1917–1932 рр. та охарактеризувати зв'язок заснування АРМУ із КХІ. У процесі вивчення сучасних наукових праць, архівних фондів НАОМА, НХМУ та ЦДАМЛМ України за допомогою *біографічного методу*, *дедукції* та *класифікації* серед викладачів КХІ було виявлено членів АРМУ, які найбільше вплинули на живопис молодших поколінь митців. У дослідженні мистецьких творів було застосовано *мистецтвознавчий аналіз*, *іконологічний*, *іконографічний* методи, в уточненні атрибуції ефективним виявився *компаративний аналіз*.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що **вперше**:

- комплексно проаналізовано історичний зв'язок АРМУ з КХІ;
- під час написання дисертації проаналізовано та опубліковано начерки О. Богомазова до картин на тему праці пилярів із ЦДАМЛМ України;

– досліджено та опубліковано фотографії окремих творів 1920-х — початку 1930-х рр. з архівних фондів НАОМА, що були створені під впливом мистецьких принципів викладачів КХІ — членів АРМУ, зокрема О. Богомазова, М. Бойчука, П. Голуб'ятникова та В. Пальмова;

– проаналізовано й опубліковано вибрані нотатки О. Богомазова з ЦДАМЛМ України;

– виявлено, що серед студентів, яким викладав О. Богомазов у КХІ, були П. Панченко, А. Гольдрей, П. Кодьєв, І. Міщенко та С. Шишко;

– наведено вислови з літературних джерел 1910-х — 1920-х рр. про УАМ, КХІ, АРМУ та їхніх діячів, що донині переважно знаходились поза увагою дослідників.

Уточнено:

– атрибуцію окремих творів 1920-х — початку 1930-х рр. із фондів НАОМА;

– вплив творчих принципів О. Богомазова, М. Бойчука, П. Голуб'ятникова та В. Пальмова на живопис інших митців українського модернізму;

– дату розстрілу мистецтвознавця К. Сліпка-Москальціва, який видав першу монографію, присвячену М. Бойчуку.

Набуло подальшого розвитку:

– вивчення фондів НАОМА, НХМУ та ЦДАМЛМ України, а також архівних матеріалів ЦДАВОВУ України та ГДА СБУ для реконструкції значення АРМУ в історії українського мистецтва.

Практичне значення здобутих результатів полягає у можливості долучити їх для подальшого вивчення і теоретичного осмислення діалектики традицій та новацій, еволюції вищої художньої освіти, формування мистецьких об'єднань та біографій провідних митців в історії українського мистецтва. Матеріали цієї дисертації можуть бути використані при створенні узагальнювальних видань, посібників, навчальних програм діяльності виставкових і музейних установ та в майбутніх наукових розвідках у сфері мистецтвознавства та культурології. Опрацьований матеріал може стати основою монографічного видання або альбому.

Особистий внесок дисертанта полягає у введенні в науковий обіг нових архівних матеріалів та творів образотворчого мистецтва, які розкривають значення творчої та викладацької діяльності членів АРМУ в КХІ у розвитку українського модернізму другої половини 1920-х років. Систематизовано існуючі та виявлено нові відомості щодо зв'язку окремих історичних постатей із КХІ та АРМУ. Вперше досліджено та уточнено атрибуцію раніше не опублікованих творів викладачів та студентів КХІ, які зберігаються в Музеї НАОМА та ЦДАМЛМ України. Усі викладені у роботі матеріали та висновки є результатом одноосібного дослідження.

Апробація результатів. Основні положення і висновки дисертації висвітлено у доповідях на 4 всеукраїнських та 5 міжнародних конференціях, серед яких: Всеукраїнська науково-практична конференція «Мистецька освіта України: історія, сьогодення, поступ» (Київ, КДІДПМД імені Михайла Бойчука,

27–28 листопада 2008 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція «Художні практики початку ХХІ століття: новації, тенденції, перспективи» (Київ, КДІДПМД імені Михайла Бойчука, 24 листопада 2017 р.); Міжнародна наукова конференція «П'яті читання пам'яті академіка Платона Білецького (1922–1998)» (Київ, НАОМА, 25 листопада 2017 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція «Мистецтво шістдесятників. Традиції і новаторство» (Київ, Музей шістдесятництва, 30 листопада 2017 р.); Міжнародна наукова конференція «Мистецтво України першої половини ХХ ст. у світовому контексті» (Київ, НАОМА, 11 квітня 2018 р.); Міжнародний науковий симпозіум «Україна–Польща: діалог культур | Ukraina-Polska: dialog kultur» (Київ, НМАУ ім. П. І. Чайковського, 19–21 квітня 2018 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми сучасного дизайну» (Київ, КНУТД, 20 квітня 2018 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція «Культура. Мистецтво. Освіта. Актуальний полілог» (Київ, ІПСМ НАМУ, 1 листопада 2020 р.); Міжнародна наукова конференція «Синтез мистецтв у сучасних соціокультурних процесах» (Київ, НАМУ, 23 грудня 2020 р.).

Публікації. Основні результати дисертації оприлюднено у 12 публікаціях, 5 з яких належать до наукових фахових видань, перелік яких затверджено МОН України; 1 публікація в іноземному науковому виданні; 1 — у науковому мистецтвознавчому виданні та 5 — у збірках матеріалів наукових конференцій.

Структура дисертації обумовлена її метою і завданнями та складається зі вступу, трьох розділів і висновків. Обсяг основного тексту складає 194 сторінки. Список використаних джерел містить 415 позицій. Дисертація доповнена додатками, що включають ілюстрації (152 іл.) та список публікацій здобувача. Загальний обсяг роботи — 403 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі виявлено актуальність теми дослідження, визначено об'єкт і предмет дослідження, сформульовано мету і завдання, розкрито наукову новизну та практичне значення, охарактеризовано методи дослідження, висвітлено дані про апробацію здобутих результатів, публікації та структуру дисертації.

У першому розділі «Історіографія, джерельна база і методологія дослідження» з'ясовано стан розроблення теми, визначено джерела та методологію розкриття визначених завдань.

У підрозділі 1.1. «Український модернізм в образотворчому мистецтві (1917–1932) в літературних джерелах» з'ясовано, що важливі факти для дослідження українського модернізму після Лютневої революції містять газети «Киевская мысль», «Нова рада», «Робітнича газета»; журнали «Музагет», «Пути творчества», «Флямінго». Діяльність мистецьких об'єднань у 1920-х і до середини 1930-х рр. висвітлено в журналах «Життя і революція», «Нова генерація», «Нове мистецтво», «Червоний шлях»; газетах «Вечерний Киев»,

«Вісти ВУЦВК», «Пролетарська правда» тощо. З другої половини 1930-х рр. до середини 1950-х у літературних джерелах СРСР панувала тотальна фальсифікація історії української культури. Надважливою для реабілітації модерністів став п'ятий том видання «Історія українського мистецтва» 1967 р.

Серед дослідників українського модернізму в період із 1960-х і до 1991 р. в СРСР — В. Афанасьєв, Ю. Белічко, І. Врона, Д. Горбачов, В. Лебедева, Б. Лобановський; за кордоном — Д. Боулт, С. Гординський, В. Ладижинський, В. Маркаде, М. Мудрак, А. Наков.

Значну вагу для реконструкції історії українського модернізму у публікаціях доби незалежної України мають дослідження С. Білоконя, Д. Горбачова, Т. Кари-Васильєвої, О. Кашуби-Вольвач, О. Ковальчука, М. Криволапова, О. Лагутенко, У. Мельникової, Т. Павлової, А. Сокирко, Л. Соколюк, В. Сусак, О. Федорука, М. Шкандрія та ін.

У підрозділі 1.2. «Перший державний заклад вищої художньої освіти в Україні (1917–1930): історіографічний аналіз» виявлено, що для історичної реконструкції важливо враховувати епістолярні та мемуарні джерела, каталоги, книги та статті Д. Антоновича, К. Антонович, М. Біляшівського, О. Богомазова, М. Бурачека, В. Бури-Мацапури, І. Врони, Ф. Ернста, М. Жука, П. Іванченка, В. Овчиннікова, О. Павленко, В. Павловського, М. Прахова, М. Скрипника, М. Тряскіна та ін.

Одними з перших статей про КХІ за межами СРСР вважаються роботи С. Корбіо та В. Січинського. У 1928 р. за ініціативи ректора І. Врони виходить змістовне видання «Мистецько-технічний ВИШ». У зарубіжних статтях М. Голубець, С. Гординський наводять факти втручання більшовицького режиму в українську культуру, зокрема, в мистецьку освіту.

Обставини реорганізаційного процесу від УАМ до КХІ висвітлено в дослідженнях В. Афанасьєва, М. Криволапова, С. Нікуленко, А. Сокирко, О. Федорука. Важливі факти про навчальний процес в УАМ, КІПМ та КХІ, біографії його викладачів і студентів виявили С. Білокінь, Д. Горбачов, О. Кашуба-Вольвач, Л. Ковальська, О. Ковальчук, Я. Кравченко, О. Лагутенко, Н. Присталенко, А. Пучков, Л. Соколюк.

У підрозділі 1.3. «Стан дослідженості Асоціації революційного мистецтва України та її значення в еволюції живопису українського модернізму другої половини 1920-х — початку 1930-х років» висвітлено, що перші згадки про АРМУ містять публікації її засновників (І. Врони, П. Горбенка, В. Седяра) 1925–1926 рр. Заснування АРМУ висвітлено в газетах «Вісти ВУЦВК», «Пролетарська правда» та в журналі «Життя і революція». У 1926 р. було видано окремі брошури: «Мистецтво революції й АРМУ» І. Врони, а також «АХРР та АРМУ» В. Седяра. Огляди першої всеукраїнської виставки АРМУ опубліковано у виданнях «Всесвіт», «Нове мистецтво», «Червоний шлях». Діяльність АРМУ проаналізовано у статтях: І. Врони, П. Горбенка, Ф. Ернста, С. Єфімовича, А. Комашка, А. Петрицького, В. Седяра, К. Сліпка-Москальціва, В. Хмурого, Є. Холостенка, Г. Шкурупія та ін.

Після тривалого замовчування в радянські часи дослідженням АРМУ займалися В. Афанасьєв, І. Врона, Ю. Белічко, у період незалежної України — Я. Кравченко, М. Криволапов, У. Мельникова, Г. Романенко, А. Сокирко, Л. Соколюк, В. Шейко. Цінними є матеріали видання «Спецфонд 1937–1939 років. З колекції НХМУ».

У підрозділі 1.3.1. «Статті в періодичних виданнях і наукові праці про Михайла Бойчука та його послідовників» розкрито, що перші матеріали щодо життєвого і творчого шляху М. Бойчука з'являються починаючи від 1900-х рр. У 1917 р. про М. Бойчука згадують у контексті заснування УАМ. У 1920-ті рр. про бойчукістів писали І. Врона, П. Горбенко, В. Седляр, В. Хмурий, Є. Холостенко та ін. Першою та єдиною прижиттєвою монографією про митця стала робота К. Сліпка-Москальціва «Михайло Бойчук», видана в Харкові 1930 р. Важливими для реабілітації бойчукістів у СРСР стали праці С. Білоконя, Д. Горбачова, І. Врони, В. Лебедевої. Значну роль у вивченні творчості М. Бойчука мали публікації архівних і мемуарних матеріалів у періодичних виданнях 1980-х — початку 2000-х рр. Вагомий внесок у дослідження бойчукістів внесли: С. Білокінь, Д. Горбачов, О. Ковальчук, Я. Кравченко, О. Лагутенко, Н. Присталенко, О. Ріпко, Л. Соколюк, В. Сусак, О. Федорук та ін.

У підрозділі 1.3.2. «Висвітлення біографії Олександра Богомазова у друкованих виданнях» означено, що перші найбільш змістовні згадки про творчість художника висвітлюють його участь у виставці «Ланка» 1908 р. та діяльності мистецької групи «Кільце» 1914 р. Наступний етап аналізу творчості митця припадає на період його виставок у другій половині 1920-х рр. у складі АРМУ, зокрема, у статтях В. Андрійовича, Ф. Ернста, С. Єфімовича. Після 1930 р., на хвилі боротьби із формалізмом, у друкованих джерелах про митця майже не згадують. Тільки після посмертної виставки 1966 р. про О. Богомазова починають більше писати мистецтвознавці як в Україні, так і за її межами, зокрема Д. Горбачов, Е. Димшиць, Н. Канішина, О. Кашуба-Вольвач, О. Ковальчук, В. Маркаде, Я. Мудрак, А. Наков, О. Федорук та ін. Серед вагомих видань останніх років присвячених О. Богомазову — «Alexander Bogomazov. 1880–1930» та «Олександр Богомазов: творча лабораторія».

У підрозділі 1.3.3. «Київський період Павла Голуб'ятникова та його висвітлення в історії мистецтва» виявлено, що більшість прижиттєвих згадок про художника датовані 1920-ми роками, коли П. Голуб'ятников жив і працював у Києві. Зокрема, це публікації у газетах «Киевский пролетарий», «Пролетарська правда», «Червоний шлях», журналі «Глобус», каталогах виставок. Детальніші біографічні факти з'явилися у буклеті з нагоди музейної виставки «П. К. Голуб'ятников» та книжці «Петров-Водкин К. С. Письма. Статьи. Выступления. Документы». Змістовним на біографічні факти є каталог «Повернуте ім'я. П. К. Голуб'ятников» О. Ільїної та Л. Смірних. В Україні творчу біографію П. Голуб'ятникова найбільше висвітлено в дослідженнях О. Кашуби-Вольвач та О. Ковальчука. Цінні для подальших студій факти

виявлено у працях О. Боровського, Ю. Литвинець, О. Мусакової, Є. Петрової та Т. Філевської.

У підрозділі 1.3.4. «Літературні джерела про життя та творчість Віктора Пальмова» зафіксовано, що одне з перших видань, присвячених В. Пальмову, вийшло 1922 р. в Читі зі статтями С. Третьякова та М. Асеєва. Згодом творчі засади та біографічні факти про В. Пальмова з'являлися на сторінках українських газет і журналів: «Життя й революція», «Нова генерація», «Пролетарська правда», «Радянське мистецтво» тощо. 2002 р. вийшла друком монографія «Художник Пальмов та його час» — одне з найбільш деталізованих видань про художника та його професійне становлення. У сучасній мистецтвознавчій літературі постать В. Пальмова переважно згадують у контексті досліджень українського авангарду. Найбільш вагомими є публікації Д. Боулта, Д. Горбачова, О. Кашуби-Вольвач, Л. Ковальської, О. Ковальчука, У. Мельникової.

У підрозділі 1.4. «Джерельна база та методологія дослідження» окреслено загальнонаукові та спеціальні методи дослідження. Для визначення стратегії роботи, її мети, завдань та структури було використано системний метод, при опрацюванні літературних та архівних джерел — хронологічний, типологічний, герменевтичний, компаративний та синтетичний методи, у процесі ознайомлення з оригіналами та репродукціями мистецьких творів, осмислення здобутих фактів та їхнього викладу — біографічний, іконологічний, історико-генетичний методи; у формулюванні висновків корисними виявились: абстрагування, узагальнення та структурно-логічний метод.

Джерельною базою дослідження стали архівні матеріали ЦДАМЛІМ України, Музею НАОМА, НХМУ, а також ЦДАВОВУ України, ДАХО, ГДА СБУ. У процесі роботи над дисертацією було вивчено наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених та періодичні видання 1910-х — 1920-х років.

У другому розділі «Історичні обставини формування в Київському художньому інституті спільноти Асоціації революційного мистецтва України» проаналізовано матеріали, які стосуються історичних реалій формування викладацького складу першого державного закладу вищої художньої освіти в Україні, критично осмислено культурно-політичні обставини появи осередків модерністів перших п'ятнадцяти років після Лютневої революції в Україні, розглянуто питання боротьби з формалізмом, охарактеризовано причини і наслідки репресій радянської влади проти членів АРМУ та викладачів КХІ.

У підрозділі 2.1. «Історичні реалії формування викладацького складу першого державного закладу вищої художньої освіти в Україні (1917–1930)» розкрито, що становлення УАМ у 1918–1920 рр. відбувалось у вкрай складних умовах. У цей період УАМ кілька разів змінювала свій статус і приміщення. Після вбивства О. Мурашка та смерті Г. Нарбута з першого складу професорів у Києві викладали М. Бойчук, М. Бурачек та брати Кричевські, у 1920-му до них приєднується Л. Крамаренко. Після реорганізації закладу у Київський інститут пластичних мистецтв (КІПМ) у ньому перестає викладати М. Бурачек.

Коли у 1924 р. КІПМ та Київський архітектурний інститут реорганізувалися у КХІ на чолі з ректором І. Вроною, в закладі вже працювали О. Богомазов, М. Бойчук, Л. Крамаренко, В. Кричевський, Ф. Кричевський, В. Меллер, С. Налепінська-Бойчук, А. Таран та ін. І. Врона отримав для КХІ нове просторе приміщення та запросив до викладання М. Бернштейна, П. Голуб'ятникова, Б. Кратка, К. Малевича, В. Пальмова, В. Татліна, Л. Чуп'ятова та багатьох інших. Професори КХІ стали фундаторами і членами найбільших мистецьких об'єднань 1920-х рр. — АРМУ, АХЧУ та ОСМУ.

За нездорових обставин згорання НЕПу та українізації в кінці 1920-х — на початку 1930-х заклад залишили М. Бойчук, П. Голуб'ятников, В. Кричевський, Ф. Кричевський, Л. Крамаренко, К. Малевич, В. Татлін, М. Тряскін, Л. Чуп'ятов та ін. У 1930 р. КХІ реорганізовано в КІПМК (Київський інститут пролетарської мистецької культури).

У підрозділі 2.2. «Обставини виникнення осередків модерністів в Україні від Лютневої революції до згорання НЕПу» виявлено, що період існування УНР став сприятливим для культурного життя України, зокрема, було засновано УАМ, у складі якої були митці різних течій та напрямів. На відміну від УНР, політика більшовиків до українців була окупаційною та спричинила атмосферу соціально-політичної ксенофобії, поглибивши поляризацію художньої спільноти на представників лівого та правого ухилів мистецтва.

Збереження розвитку модернізму за радянської влади обумовила діяльність наркома освіти А. Луначарського. З його ініціативи у структурі НКО працювали провідні авангардисти, було розроблено концепцію виробничого мистецтва та запроваджено на її основі реформу художніх закладів усіх рівнів. У Києві виконання цієї реформи призвело до реорганізації УАМ у КІПМ 1922 р., а потім у КХІ у 1924 р. Реформа сприяла розширенню викладацького складу за рахунок митців-новаторів, більшість із яких у 1925 р. увійшли до створеного І. Вроною та викладачами КХІ об'єднання АРМУ. Основна боротьба мистецьких поглядів велася між АРМУ, ОСМУ та АХЧУ.

Доба НЕПу спричинила значну лібералізацію суспільного життя, збільшення кількості мистецьких об'єднань та аудиторії, зацікавленої образотворчим мистецтвом. Українізація сприяла широкому вжитку української мови в роботі органів влади, наукових, освітніх, культурних організацій та друкованих видань. Поєднання НЕПу та українізації сприяло стрімкому розвитку українського модернізму.

У підрозділі 2.3. «Боротьба із формалізмом. Репресії радянської влади проти членів АРМУ та викладачів КХІ» виявлено, що у 1930-ті рр. знищено десятки тисяч представників української інтелігенції, які в 1920-ті активно підтримували українізацію. З метою винищити інакомислення в літературі, радянська влада влаштувала показове цькування М. Хвильового, а в образотворчому мистецтві — бойчукістів. 1932 р. під час Голодомору були ліквідовані всі мистецькі об'єднання СРСР і розпочалося примусове нав'язування методу соціалістичного реалізму.

Серед творчої інтелігенції, пов'язаної з бойчукістами, АРМУ та першим вищим державним закладом художньої освіти (УАМ, КППМ, КХІ), радянські каральні органи знищили: М. Бойчука, С. Гілярова, Д. Дяченка, Ф. Ернста, М. Івасюка, М. Касперовича, І. Липківського, С. Матушевського, Ю. Михайліва, О. Мурашка, С. Налепінську-Бойчук, І. Падалку, Г. Пустовіт, О. Рубана, В. Седляра, К. Сліпка-Москальціва, Ф. Шміта, Д. Щербаківського та ін. Повернулися після репресій: О. Бізюков, І. Врона, К. Гвоздик, О. Кравченко. Невідомою лишається доля члена ЦБ АРМУ П. Горбенка.

Після смерті Й. Сталіна, у 1950-ті, відбулась офіційна реабілітація жертв репресій. Проте тільки сьогодні імена репресованих митців модерністського руху займають належне їм місце в дослідженнях історії української культури.

У третьому розділі «Мистецькі принципи провідних діячів АРМУ в КХІ та їхній вплив на живопис українського модернізму другої половини 1920-х — початок 1930-х років» висвітлено історію заснування та проаналізовано мистецькі принципи АРМУ, розкрито джерела неовізантизму М. Бойчука, сформульовано основні засади монументалізму в живописі бойчукістів, охарактеризовано практичне втілення теорії візуального сприйняття О. Богомазова та експерименти з перспективою і кольором П. Голуб'ятникова, досліджено феномен імпровізації кольоропису В. Пальмова.

У підрозділі 3.1. «Історія заснування та мистецькі принципи АРМУ» підтверджено, що у заснуванні АРМУ в 1925 р. визначну роль відіграли викладачі та адміністрація КХІ. Так, головою Центрального бюро АРМУ став ректор І. Врона, першими членами — митці та викладачі КХІ, зокрема О. Богомазов, М. Бойчук, П. Голуб'ятников, Б. Кратко, В. Меллер, В. Пальмов, В. Татлін, А. Таран, Є. Сагайдачний. До них приєдналися й інші модерністи: І. Бабій, М. Бурачек, М. Глушенко, В. Єрмілов, О. Хвостенко-Хвостов. Також до АРМУ увійшли викладачі та студенти МХКТ: О. Павленко, В. Седляр, П. Іванченко; та ХХТ: І. Падалка, О. Довгаль, М. Котляревська, М. Фрадкін та ін.

Ідеологи АРМУ висловлювали підтримку концепції виробничого мистецтва, наполягали на рівності всіх видів мистецтва та виступали за творчі пошуки в руслі модернізму, критикуючи «героїчний реалізм» російського мистецького об'єднання АХРР. До АРМУ увійшли не тільки живописці, графіки та скульптори, а й дизайнери, фотографи, архітектори, народні майстри. Крім Києва, об'єднання за короткий час відкрило свої філії в Харкові, Одесі, Дніпропетровську та Артемівську, що сприяло всеукраїнській виставковій діяльності АРМУ. Керівництво КХІ та АРМУ взяло курс на встановлення зв'язків із західними інституціями та митцями модерністського руху. Так, члени АРМУ відвідали Академію графічних мистецтв у Лейпцигу та Баухауз у Веймарі. Одночасно зі збільшенням складу відбувався і відтік членів об'єднання. Невдовзі після заснування з АРМУ вийшли В. Татлін та Є. Сагайдачний, у 1927 р. — П. Голуб'ятников, В. Пальмов, А. Таран. 1932 р. АРМУ було ліквідовано разом з іншими мистецькими об'єднаннями СРСР.

У підрозділі 3.2. «Джерела неовізантизму Михайла Бойчука» встановлено, що захопленню М. Бойчука візантійською культурою сприяло особисте знайомство з митрополитом А. Шептицьким та його колекцією образотворчого мистецтва. Також А. Шептицький допоміг М. Бойчуку після закінчення Краківської академії мистецтв і студіювань у Мюнхені потрапити на навчання в Академію Рансон у Парижі. Перший осередок неовізантистів М. Бойчук очолював ще в Парижі під час спільного навчання із С. Бодуен де Куртене, М. Касперовичем, Я. Леваковською, С. Налепінською, С. Сегно та Г. Шрамм. Після участі у виставці «Салон незалежних» 1910 р. про М. Бойчука як лідера осередку неовізантистів написали міжнародні періодичні видання.

Поглибити свої знання про народне й давньоруське мистецтво М. Бойчуку допомогло збирання старовини, робота в Національному музеї Львова та експедиція 1912 р. з метою з'ясування стану збереженості пам'яток давньоруської доби в Україні й Росії.

У підрозділі 3.3. «Розвиток монументальної образності в живописі бойчукістів» простежено, як після повернення М. Бойчука до Києва та заснування УАМ сформувалося коло його однодумців та учнів, куди входили члени сім'ї, колеги й студенти його майстерні. Серед них дружина С. Налепінська-Бойчук, брат Т. Бойчук, друг М. Касперович, а також студенти: І. Падалка, В. Седляр, О. Павленко, М. Рокицький, О. Кравченко, К. Гвоздик, А. Іванова, М. Шехтман та ін. Більшість із них увійшли до мистецького об'єднання АРМУ.

Розвиток монументальної образності в живописі бойчукістів заснований на переосмисленні шедеврів світової культури, в яких вдало поєднано лаконізм засобів і художню переконливість.

Проведений аналіз еволюції монументальної образності бойчукістів виявив, що оздоблення Дяківської бурси тяжіє до неовізантизму, розписи Луцьких казарм створено під впливом народної творчості, фрески Селянського санаторію відповідають мистецькій програмі АРМУ, а стінописи Червонозаводського театру попри вимоги радянської влади за своїм виконанням наближаються до принципів реалізму, які були поширені за доби раннього Відродження.

У підрозділі 3.4. «Розробка теорії візуального сприйняття та її застосування в картинах Олександра Богомазова» виявлено, що О. Богомазов був яскравим новатором, у творчості якого були періоди постімпресіонізму, кубофутуризму та врешті спектралізму. Значний інтерес представляють трактати О. Богомазова «Живопис та елементи» і «Думки про мистецтво». Також О. Богомазов брав активну участь у реформі художньої освіти, яка призвела до реорганізації УАМ у КППМ, а потім у КХІ. У своїх теоретичних працях і посібниках із теорії сприйняття в мистецтві він фактично сформулював універсальні принципи композиції, які можна застосовувати як в образотворчому мистецтві, так і в дизайні. На виставках у складі АРМУ О. Богомазов демонстрував свої відомі роботи на тему праці пилярів, які стали практичним втіленням його теоретичних розробок. Для фортеху КХІ він

розробив низку завдань, зокрема, з композиції, кольорознавства, теоретичного й практичного засвоєння студентами основних напрямів і течій мистецтва кінця XIX — початку XX століття, а саме: імпресіонізм, пуантилізм, кубізм, футуризм і неопримітивізм.

У підрозділі 3.5. «Експерименти із перспективою, кольором і технікою живопису Павла Голуб'ятникова» з'ясовано, що творчі принципи П. Голуб'ятникова формувалися під впливом художника К. Петрова-Водкіна. Київський період творчості став для художника часом першого визнання та активної виставкової діяльності в Україні та за кордоном. Досвід, набутий П. Голуб'ятниковим під час навчання та стажування у ВХУТЕМАСі та ВХУТЕІНі, виявився безцінним для модернізації КХІ. П. Голуб'ятников у процесі створення й впровадження навчальних програм активно відстоював принципи, характерні для школи К. Петрова-Водкіна: сферична перспектива, нахил лінії горизонту, обмежена палітра та гризайльні розтяжки одного кольору. Завдання, які П. Голуб'ятников ставив на фортеху, були спрямовані на розвинення у студентів аналітичного ставлення до вибору основного кольору окремих предметів під час створення композиції та ознайомлення з різними технологіями накладання фарб на ґрунтовану поверхню.

У підрозділі 3.6. «Експресія та імпровізація в кольорописі Віктора Пальмова» визначено, що великий вплив на формування творчості В. Пальмова мала дружба з українським художником Д. Бурлюком та членами ЛЕФу — М. Асеевим, М. Третьяковим та М. Чужак. На початку 1920-х В. Пальмов разом із Д. Бурлюком здійснили подорож до Японії, де вони влаштували кілька виставок зі своєю участю. Досвід спілкування із відомим футуристом надихнув В. Пальмова на сміливі експерименти в живописі в руслі експресіонізму, неопримітивізму та футуризму.

На запрошення І. Врони у 1925 р. В. Пальмов переїхав до Києва, розпочав викладацьку діяльність у КХІ та увійшов до мистецького об'єднання АРМУ. В. Пальмов разом з іншими колористами — П. Голуб'ятниковим та О. Богомазовим — брав участь у дебютній виставці асоціації 1927 р., але невдовзі покинув АРМУ та став співзасновником ОСМУ, до якого також увійшли П. Голуб'ятников, Л. Крамаренко, А. Петрицький, Ю. Садиленко, А. Таран.

За своїми переконаннями В. Пальмов залишився вірний поглядам, характерним для футуристів, які прагнули уберегти творчість від рутинного сприйняття та очікуваних результатів. Це вплинуло і на характер творчості та навчальних завдань, які ставив В. Пальмов у КХІ.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз літературних та архівних джерел виявив, що АРМУ була одним із найбільших мистецьких об'єднань не лише на теренах України, але і загалом у СРСР. Проте значення АРМУ в історичних процесах 1920-х і досі потребує об'єктивного розкриття. Особливо бракує уваги до АРМУ зарубіжних

дослідників. Також існує значна потреба в ґрунтовних наукових працях, які розкриватимуть принципи і діяльність АРМУ одночасно в історичному, ідеологічному та мистецтвознавчому аспектах.

2. З'ясовано, що протягом реорганізацій першого державного закладу вищої художньої освіти (1917–1930) митців-новаторів у ньому поступово ставало більше. На початку 1920-х рр. між реалістами та модерністами в УАМ загострився конфлікт, в основі якого були різні погляди на спосіб реалізації реформи мистецької освіти. З 1922 по 1930 р. кількість викладачів значно зростає. Від 1925 по 1930 р. викладачі та студенти КХІ активно поповнювали склад АРМУ, АХЧУ, ОСМУ, ОММУ. У 1930 р. КХІ реорганізовано у КІПМК, унаслідок чого заклад покинули митці, які зробили його одним із найпрогресивніших у СРСР.

3. Після Лютневої революції 1917 р. митці модерністи стають більш залученими до суспільного життя. Але із середини 1920-х держава дедалі активніше підтримувала митців реалістичної школи живопису, більшість із яких увійшли до АХРР та АХЧУ. 1932 р. було ліквідовано всі мистецькі об'єднання та розпочався процес утворення Спілки радянських художників України, членство в якій вимагало від модерністів перейти на рейки соціалістичного реалізму, адже в іншому випадку вони ризикували залишитися без роботи або стати жертвами репресій.

4. Реформи художньої освіти, які зблизили мистецтво й виробництво, сприяли активізації модерністського руху в Україні. Відповідно до них відбувалися реорганізації УАМ у КІПМ, потім у КХІ, а викладацький склад було збільшено переважно за рахунок митців-новаторів, що врешті виявилось сприятливою передумовою для заснування АРМУ. Активній діяльності АРМУ допомагали міцні зв'язки голови ЦБ АРМУ І. Врони з однопартійцями в Народному комісаріаті освіти та інших органах виконавчої влади УСРР. Збільшення складу АРМУ пов'язано зі сподіваннями митців на створення кращих умов для виставкової діяльності в УСРР.

5. Визначну роль у становленні АРМУ відіграла підтримка державних діячів УСРР Г. Гринька, М. Скрипника та О. Шумського. Усіх їх разом із керівником ЦБ АРМУ І. Вроною поєднувала проукраїнська позиція, спрямована на поглиблення автономії УСРР від державних органів РСФРР та встановлення зв'язків із європейськими культурними інституціями. Однак унаслідок санкціонованої Й. Сталіним боротьби із «націонал-ухильниками» та «буржуазними націоналістами» було розстріляно десятки тисяч представників української інтелігенції.

Серед українських мистецьких об'єднань 1920-х рр. АРМУ найбільш чітко проголосила свою підтримку концепції виробничого мистецтва. Таку спрямованість визначили бойчукісти, яких підтримував І. Врона. Найбільший вплив на живопис українського модернізму другої половини 1920-х рр. серед членів АРМУ в КХІ мали М. Бойчук, О. Богомазов, П. Голуб'ятников і В. Пальмов.

6. М. Бойчук створив впливову мистецьку школу, що стала відомою не тільки в СРСР, а і за його межами. Творча самобутність бойчукістів визрівала в переосмисленні українського народного живопису, творів модерністів та світових шедеврів різних епох та культур. Бойчукісти працювали в різних видах мистецтва, це, з одного боку, зблизило їх із концепцією виробничого мистецтва, з іншого, — стало втіленням ідеї М. Бойчука про необхідність створити умови для вироблення українського національного стилю. У період існування АРМУ під керівництвом М. Бойчука були створені розписи Селянського санаторію імені ВУЦВК. Радянська влада знищила не тільки бойчукістів, а і значну кількість їхніх мистецьких творів.

П. Голуб'ятников допоміг наблизити програми фортеху КХІ із кольору до аналогічних програм у таких закладах, як ВХУТЕМАС і Баухауз. На основі відомих та нововиявлених даних з'ясовано, що серед студентів, які виконували завдання за такими програмами, були: М. Янчук, О. Мордань, В. Овчинніков, Г. М'якенький, П. Панченко. Деякі творчі принципи К. Петрова-Водкіна, зокрема сферичну перспективу та нахил горизонту, яких дотримувався П. Голуб'ятников у своїй творчій та викладацькій діяльності в Києві, виявлено в окремих творах К. Єлеви, П. Кодьєва, І. Падалки та В. Пальмова.

З'ясовано, що О. Богомазов, ставши одним із найкращих кубофутуристів своєї доби, експериментальним шляхом винайшов власну теорію візуального сприйняття та узгодження кольорів і форм на картинній площині, а також обґрунтував філософське й історичне значення модерністських новацій у мистецтві. Вперше встановлено, що серед студентів, яким викладав О. Богомазов, були: П. Панченко, А. Гольдрей, П. Кодьєв та С. Шишко. Також із сучасних досліджень відомо, що в О. Богомазова навчалися В. Овчинніков, П. Сабодиш, М. Янчук та О. Мордань. Творчість О. Богомазова вплинула на окремі твори С. Єржиківського, Б. Крюкова та М. Юнак.

В. Пальмов став одним із найбільш провокативних митців АРМУ, а потім і ОСМУ, узявши від футуризму прагнення дати «ляпаса суспільному смаку». У своїй творчості він практикував експресивну, не сплановану наперед імпровізацію. В київський період до митця приходять визнання. Як професор КХІ В. Пальмов спонукав студентів уникати перетворення творчості на рутину. У В. Пальмова навчалися: Л. Гриценко, В. Громов, В. Лимаренко, О. Мордань, В. Овчинніков, П. Сабодиш. Також уперше виявлено вплив В. Пальмова на молодших художників: Є. Горбач, О. Проскурякову, Б. Сандомирську.

7. З'ясовано, що АРМУ — це найбільше всеукраїнське об'єднання митців модерністського руху, яке спричинило активізацію виставкової діяльності та появу нових тенденцій у живописі українського модернізму другої половини 1920-х рр., на які мали значний вплив творчі принципи М. Бойчука, О. Богомазова, П. Голуб'ятникова та В. Пальмова. Розкрито, що діяльність І. Врони як ректора КХІ та голови ЦБ АРМУ затримала згортання модернізму в УСРР, призупинила поширення впливу російських об'єднань в Україні. Навчальні програми, які розробляли члени АРМУ для фортеху КХІ, досі становлять значний інтерес для вивчення генези українського модернізму.

Діяльність АРМУ є показовою для сучасних досліджень діалектики традицій та інновацій в образотворчому мистецтві України ХХ–ХХІ ст.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Сидоренко А. В. Монументальні розписи «бойчукістів» у Національній академії образотворчого мистецтва і архітектури // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв : зб. наук. праць / ХДАДМ. Харків, 2009. Вип. 13. С. 148–160.
2. Сидоренко А. В. Творчі та педагогічні принципи художників-викладачів КХІ О. Богомазова, М. Бойчука, В. Пальмова, П. Голуб'ятникова та Ф. Кричевського (На прикладі творів з мистецької збірки НАОМА) // Українська академія мистецтва : дослід. та наук.-метод. праці / НАОМА. Київ, 2013. Вип. 21. С. 12–25.
3. Сидоренко А. В. Аналіз літературних джерел, присвячених творчій і педагогічній діяльності Михайла Бойчука // Актуальні проблеми мистецької спадщини і мистецтвознавчої науки : Мистецькі обрії : зб. наук. пр. / ІПСМ НАМУ. Київ, 2012. Вип. 4 (14–15). С. 131–136.
4. Сидоренко А. В. Повернення із забуття : Життєвий шлях мистецтвознавця Костянтина Сліпко-Москальціва (1901–1938) // Актуальні проблеми мистецької спадщини і мистецтвознавчої науки : Мистецькі обрії : зб. наук. пр. / ІПСМ НАМУ. Київ, 2013. Вип. 5 (16). С. 258–263.
5. Сидоренко А. «Праця Пильщиків» Олександра Богомазова // Сучасне мистецтво : зб. наук. праць / ІПСМ НАМУ. Київ, 2017. Вип. 13. С. 179–193.

Стаття в іноземному науковому виданні

6. Сидоренко А. Українська академія мистецтв у трансформації художніх об'єднань (кінець 1910-х — 1930-ті роки) // Najnowsza słowiańska literatura i kultura popularna / Uniwersytet Zielonogórski. Zielona Góra, 2019. S. 221–235. (SKER)

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

7. Сидоренко А. Твори художників-бойчукістів в музейній збірці НАОМА // Художні практики початку ХХІ століття : новації, тенденції, перспективи : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 24 листопада 2017 р.) / КДІДПМД ім. М. Бойчука. К., 2017. С. 400–403.
8. Сидоренко А. Григорій Синиця: від бойчукізму до шістдесятництва // Мистецтво шістдесятників. Традиції і новаторство : зб. тез доповідей

всеукраїнської наук.-практ. конф. (Київ, 30 листопада 2017 р.) / Музей шістдесятництва. К., 2017. С. 35.

9. Сидоренко А. Київський період творчості Віктора Пальмова // Мистецтво України першої половини ХХ ст. у світовому контексті : зб. тез доповідей міжнародної наук. конф. (Київ, 11 квітня 2018 р.) / НАОМА. К., 2018. С. 73–74.

10. Сидоренко А. Актуальні проблеми українського дизайну та їх зв'язок із культурно-історичним контекстом ХХ-го — поч. ХХІ ст. // Актуальні проблеми сучасного дизайну : зб. матеріалів Міжнародної наук.-практ. конф. у 2 т. (Київ, 20 квітня 2018 р.) / КНУТД. К., 2018. Т. 1. С. 112–115.

11. Сидоренко А. Художнє об'єднання АРМУ, виробниче мистецтво та проблематика синтезу мистецтв // Синтез мистецтв у сучасних соціокультурних процесах : зб. тез доповідей міжнародної наук. конф. (Київ, 23 грудня 2020 р.) / НАМУ. К., 2020. С. 48–50.

Статті, що додатково висвітлюють результати дослідження

12. Сидоренко А. В. Київський період творчості Віктора Пальмова (1925–1929 рр.) // МІСТ : Мистецтво, історія, сучасність, теорія / ІПСМ НАМУ. 2015. Вип. 11. С. 198–216.

АНОТАЦІЯ

Сидоренко А. В. Формування АРМУ в Київському художньому інституті та її вплив на живопис українського модернізму. — Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.05 — образотворче мистецтво. Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури, Київ, Україна, 2021.

У дисертації досліджено історію формування спільноти Асоціації революційного мистецтва України (АРМУ) в Київському художньому інституті (КХІ) та її вплив на розвиток живопису українського модернізму.

Було проаналізовано: історичні обставини становлення українського модернізму з 1917 по 1932 рр.; творчі принципи провідних живописців АРМУ в КХІ; боротьбу радянської влади з формалізмом і репресії проти української творчої інтелігенції. Виявлено, що АРМУ була заснована в короткий період часткової лібералізації суспільного життя в УСРР епохи НЕП і українізації, який у 1930-ті рр. був згорнутий сталінськими репресіями. АРМУ стала найбільшим мистецьким об'єднанням українського модернізму, в формуванні якого ключове значення мали ректор і професори КХІ. На основі матеріалів архівних фондів уточнено факти з історії УАМ, КХІ, АРМУ і біографій їхніх діячів. Виявлено, що серед членів АРМУ в КХІ на розвиток живопису українського модернізму найбільший вплив мали творчі принципи О. Богомазова, М. Бойчука, П. Голуб'ятникова та В. Пальмова.

Ключові слова: Асоціація революційного мистецтва України, АРМУ, Київський художній інститут, КХІ, О. Богомазов, М. Бойчук, П. Голуб'ятников, В. Пальмов, бойчукізм, український модернізм, живопис, український авангард.

АННОТАЦИЯ

Сидоренко А. В. Формирование АРМУ в Киевском художественном институте и ее влияние на живопись украинского модернизма. — Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата искусствоведения по специальности 17.00.05 — изобразительное искусство. Национальная академия изобразительного искусства и архитектуры, Киев, Украина, 2021.

В диссертации исследована история формирования сообщества Ассоциации революционного искусства Украины (АРМУ) в Киевском художественном институте (КХИ) и ее влияние на развитие живописи украинского модернизма.

В ходе исследования были проанализированы: исторические обстоятельства становления украинского модернизма с 1917 по 1932 г.; творческие принципы ведущих живописцев АРМУ в КХИ; борьба советской власти с формализмом и репрессии против украинской творческой интеллигенции. Выявлено, что АРМУ была основана в короткий период частичной либерализации общественной жизни в УССР эпохи НЭП и украинизации, который в 1930-е был свернут сталинскими репрессиями. АРМУ стала крупнейшим художественным объединением украинского модернизма, в формировании которого ключевое значение имели ректор и профессора КХИ. На основе материалов архивных фондов уточнены факты из истории УАМ, КХИ, АРМУ и биографий их деятелей. Выяснено, что среди членов АРМУ в КХИ на развитие живописи украинского модернизма наибольшее влияние оказывали творческие принципы А. Богомазова, М. Бойчука, П. Голубятникова и В. Пальмова.

Ключевые слова: Ассоциация революционного искусства Украины, АРМУ, Киевский художественный институт, КХИ, А. Богомазов, М. Бойчук, П. Голубятников, В. Пальмов, бойчукізм, украинский модернізм, живопись, украинский авангард.

ABSTRACT

Sydorenko A. Formation of the ARMU at the Kyiv Art Institute and its influence on painting of Ukrainian modernism. — Qualifying scientific work on the rights of a manuscript.

A dissertation for the degree of Candidate (Ph. D.) in Art Studies, in specialty 17.00.05 — Fine Arts. National Academy of Fine Arts and Architecture, Kyiv, Ukraine, 2021.

The dissertation explores the community of the Association of Revolutionary Art of Ukraine (Asotsiatsia revolyutsyinoho mystetstva Ukrainy, or ARMU) at the Kyiv

Art Institute, the stages of its formation and its historical influence on painting of Ukrainian modernism.

The study analyzes the historical circumstances of formation of modernism in Ukraine since the February Revolution and until the collapse of the NEP. Also studied are the creative principles of leading ARMU painters in the Kyiv Art Institute, the struggle of the Soviet government against formalism and repressions against the Ukrainian creative intelligentsia in the 1930s.

It was revealed that ARMU was founded during a short period of partial liberalization of public life in the Ukrainian SSR during the NEP and Ukrainization era, which was cut short by Stalin's repressions in the 1930s. During this period, the ARMU became the largest artistic association of Ukrainian modernism, founded directly by the rector and professors of Kyiv Art Institute. In their activities, the leaders of the ARMU strive to intensify the artistic life of the Ukrainian SSR, protect it from the influence of the Russian art associations and to establish ties with European cultural and educational institutions. This ideological position, which combined a pro-European orientation with the desire for an anti-colonial revival of national culture, united many intellectuals in the Ukrainian SSR during the 1920s, most of whom were later repressed or physically exterminated by the USSR punitive authorities. Among the members of the ARMU, M. Boychuk and some of his followers were executed. The range of artistic pursuits of ARMU artists who taught at the Kyiv Art Institute varied from different movements of modernism to experiments with neo-primitivism. It was discovered that some of the artists, especially O. Bogomazov, M. Boychuk, P. Golubyatnikov, and V. Palmov, had a significant influence on the painting of Ukrainian modernism. Their common feature was the desire to create images rather inspired by artistic imagination, than by copying from nature that was required by socialist realism. To achieve this goal, each of them employed his own method: M. Boychuk used the method of compositional analysis of works of different eras and cultures, P. Golubyatnikov created a fantastic perspective in his paintings and enhanced color contrasts, O. Bogomazov experimentally developed his theory of visual perception of colors and shapes on a picture plane, and V. Palmov practiced expressive, unplanned improvisation. Despite the fact that their creative principles were quite different, the younger generations of artists actively synthesized them in search of their individual style. This is clearly evidenced by catalogs and reviews of all-Ukraine exhibitions held in Kyiv, Kharkiv, Odesa, and Dnipropetrovsk. The members of the ARMU among the professors of the Kyiv Art Institute in different periods were: B. Kratko, V. Meller, Ye. Sagaidachny, A. Taran, V. Tatlin and others. In accordance with the orientation of the ARMU on the concept of industrial art, in addition to easel painting, its exhibitions included separate sections of graphics, sculpture, ceramics, theater design, architecture, photography, etc.

The author of the dissertation analyzed and for the first time published selected visual instructions, sketches, notes of O. Bogomazov from the Central State Archive Museum of Literature and Arts of Ukraine, revealed the identities of some previously undiscovered Bogomazov's students in the Kyiv Art Institute. The exploration of

several works of the 1920s and early 1930s from the National Academy of Fine Arts and Architecture Archives, made under the influence of ARMU members in the Kyiv Art Institute, allowed to clarify their attribution. Some publications in the 1910s–1920s periodicals, which were not previously involved in the study of Ukrainian Academy of Arts, Kyiv Art Institute, ARMU and their figures, are considered. In particular, statements about foundation of the ARMU made by I. Vrona and P. Gorbenko in the rare newspaper articles of 1925, are quoted.

Keywords: Association of Revolutionary Art of Ukraine, ARMU, Kyiv Art Institute, KHI, O. Bogomazov, M. Boychuk, P. Golubyatnikov, V. Palmov, Boychukism, Ukrainian modernism, painting, Ukrainian avant-garde.

Наукове видання
Підписано до друку 01. 04. 2021. Формат 60x84 1/16. Папір др. апарат.
Друк офсетний. Облік.-вид. арк. 0,9. Зам. 263. Тираж 100.

Видавництво: Цифрова та широкоформатна поліграфія

СПД Нестроєвий А. І.,

Свідотство ДК №2187 від 17.05.2005р.

03067, м. Київ, вул. Гарматна, 31

тел. 044 222-51-16